

METİN OLUŞTURMA VE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARINA YÖNELİK “OKUR DOSTU” METİN DEĞERLENDİRME RUBRİĞİ GELİŞTİRME ÇALIŞMASI

Tuğba ÇELİK

Yrd. Doç. Dr., Niğde Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, tcelik77@gmail.com

Sercan DEMİRGÜNEŞ

Yrd. Doç. Dr., Niğde Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, sdemirgunes@gmail.com

Muhammet BAŞTUĞ

Yrd. Doç. Dr., Niğde Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, mbastug33@gmail.com

ÖZET

Bu araştırmada sınıf ortamlarında kullanılan metinleri değerlendirmede kullanılmak üzere “Okur Dostu Metin Değerlendirme Rubriği” geliştirmek amaçlanmıştır. Bu amaçla ilgili alan yazından yola çıkarak yedi boyuttan oluşan (metin düzenleme, zaman kullanımı, bağdaşıklık/tutarlık, ipucu verme, kavramsal yoğunluk, açıklama ve söylem) bir rubrik hazırlanmıştır. Rubriğin kapsam geçerliği uzman görüşüyle sağlanmıştır. Güvenilirlik için Ağırlıklı Kappa Katsayısına bakılmıştır. Buna göre rubriğin Ağırlıklı Kappa Katsayısı “metin düzenleme boyutunda ,756; zaman kullanımı boyutunda ,601; bağdaşıklık ve tutarlık boyutunda ,731; ipucu verme boyutunda ,834; kavramsal yoğunluk boyutunda ,643; açıklama boyutunda ,700; ve söylem boyutunda ,726” olarak bulunmuştur. Ayrıca rubriğin geçerliği içerik, yapı ve ölçüt yönlerinin denetlenmesiyle sağlanmıştır. Bu sonuçlar metinleri değerlendirmede kullanılmak üzere geliştirilen Okur Dostu Metin Değerlendirme Rubriği’nin güvenilir ve geçerli olduğunu göstermektedir. Geliştirilen bu rubrik özellikle sınıf ortamlarında kullanılan metinlerin niteliğini değerlendirmede alternatif bir araç olabilir.

Anahtar Sözcükler: Metin, okur dostu metin, rubrik.

A STUDY OF DEVELOPMENT READER FRIENDLY TEXT ASSESSMENT RUBRIC FOR TEXT CREATING AND EVALUATION**ABSTRACT**

In this study to improve “Friendly Text Assessment Rubric” to be used in the evaluation of texts used in the classroom environment was proposed. Based on the literature a rubric consisting of seven dimensions (text editing, use of time, coherence/consistency, giving tips, conceptual density, description, and discourse) was designed. Regarding the content, construct and criterion validity of the rubric, expert opinion was obtained. For the reliability of the rubric, Weighted Kappa Coefficient was analyzed. Accordingly, Weighted Kappa Coefficient of the Rubric was found ,756; for text editing ,601; for use of time ,731; for coherence and consistency ,834; for giving tips ,643; for conceptual density ,700; for description ,726 for discourse. Furthermore, the validity of the rubric was obtained in line with the inspection of the content, construct and criterion aspects. These results demonstrate that Friendly Text Assessment Rubric which was developed to be used in the evaluation of texts are reliable and valid. This rubric can be an alternative tool particularly in assessing the texts used in the classroom.

Keywords: Text, friendly text , rubric.

GİRİŞ

Temel dil becerilerinden okuma çalışmaları, doğal olarak, metin kavramı ile birlikte el alınmaktadır. Metin kavramı, “sözlü iletişimin bir kaydı” (Brown ve Yule: 1983) ya da “betimleme ve çözümleme amaçlı dil bütüncesi” olarak tanımlanırken, metindilbilim ve söylem çözümlemesi çalışmaları kapsamında ortaya konulan metinselliğin yedi ölçütünden sonra metinselliğin bu yedi ölçütünü içeren “iletişimsel oluşum” biçimde tanımlanmaya başlanmıştır (İmer ve diğerleri, 2011: 190). Okumak ise göz aracılığıyla gerçekleşse de aslında bireyin beyninde gerçekleşen bir eylem olarak tanımlanmaktadır. Beyin, göz yoluyla yakaladığı resimleri ilgili bölümleriyle işlemleyip anlamlandırmaktadır (Okur, 2013: 3). Keçik ve Uzun’a (2004: 11) göre metinleştirmenin ürünü olan metin, dilsel iletişimin temel birimidir ve okura mantıksal-anlamsal ve dilsel/dilbilgisel olarak bağıntılı bir bütünlük sunmaktadır. Günay (2013: 17), her metnin bir okur tarafından anlamlandırılmasıyla yaşamaya başlamadığını; bu nedenle metinlerin, okurun yorumlamasına olanak sağlayacak biçimde kurgulanması gerektiğinden söz etmektedir. Kiran ve Kiran (2000: 11), yazarın metnin anlamını yazarken oluşturduğu gibi, okurun da metnin anlamını okurken gerçekleştirdiğini belirtir.

Metnin okur tarafından anlamlandırıldığı düşüncesine dayanarak belirlenen metinselliğin yedi ölçütü; bağdaşıklık, tutarlık, amaçlılık, kabul edilebilirlik, bilgisellik, durumsallık ve metinlerarasılık olarak belirlenmiştir (de Beaugrande ve Dressler, 1983: 7-13). *Bağdaşıklık*, metinde yer alan dilsel ve dil bilgisel öğelerin uyum içinde kullanılmasıdır (Keçik ve Uzun, 2004: 11). *Tutarlık*, metindeki dilsel öğelerin birbiriyle mantıklı bir düşünce oluşturacak biçimde birbiriyle ilişkilendirilmesi; bu amaçla okura sürekli ipuçları vermesidir (de Beaugrande ve Dressler, 1983: 7). *Amaçlılık*, yazarın metni yazmak için seçtiği amacı bir plan odağında gerçekleştirebilmesidir; yani metin, amacına uygun dilsel öğelerle biçimlendirilmelidir (Ruhi, 1996: 21). *Kabul edilebilirlik*, metnin yazılma amacının içerikle örtüşmesi, bu bağlamda metnin okuyucuyla uygun bir iletişim kurabilmesidir (Keçik ve Uzun, 2004: 11). *Bilgisellik*, her metnin bilgi içerdiği görüşüne bağlı olarak metinde okur için en az bir yeni bilginin yer alması gereğidir; yeni bilginin bulunmadığı metinlerin metinsellik değeri azalır. *Durumsallık*, metnin anlamsal içeriğinin metin için seçilen okur tipine uygunluğudur (de Beaugrande ve Dressler (1983: 9-10). Metinlerarasılık ise hiçbir metnin orijinal olmadığı görüşüne dayalı olarak, okurun belleğindeki başka metinlerle kurulan ilişkidir (Aktulum, 2000: 41). Okur, bir metni anlamlandırırken, önceden okuduğu metinleri anımsayarak sürekli metinlerarası ilişki kurar, anlamlandırma sürecini kolaylaştırır. Metinsellik ölçütlerinden olan bağdaşıklık, metin küçük ölçekli yapısını karşılarken; tutarlık, kabul edilebilirlik, bilgisellik, amaçlılık, durumsallık metnin büyük ölçekli yapısını karşılar; metinlerarasılık ise metnin üst yapısına gönderim yapar (Gençer, 2013: 24).

Metin kurgusunda ya da metin oluşturmada mantıksal bütünlüğün dilin olanakları çevresinde okura açık ve anlaşılır aktarılması, metnin okurları açısından önemlidir; çünkü metnin konuşucusu/yazarı metnin üreticisiyken; metnin dinleyicisi/okuru ise metnin alıcısı ve yorumlayıcısıdır (Keçik ve Uzun, 2004: 11).

Metni anlamlandırma Todorov'un yaklaşımına göre şöyledir (Günay, 2013: 21):

Göktürk (2011) okumanın sesleri birbirine çatmadan ibaret olmadığını belirtmektedir. Diğer taraftan Çelenk (2003) okuduğunu anlama gücü ile desteklenmeyen bir okuma eyleminin gelişigüzel seslendirme yapmaktan başka bir şey olmadığını dikkat çeker. Bir metin okuyucusunun belleğinde, son okuma anına değin, birbirine ekölenen tümöelerin akışı söz konusudur. Okuduğunu anlama, yalnızca okuma ediminin bir üst basamağı olmaktan öte, bireyin toplum içerisindeki değerin ve konumunu belirleyen etmenlerdendir. Temel okuma yazma becerilerini, okuma alışkanlığına ve eleştirel okuma becerisine dönüştürmüş bireylerin, bilişim teknolojilerinden amaca uygun yararlanabilen bir toplumu oluşturabileceğı düşünölmektedir (Sever, 2009). Öğrencilerin okuduğunu anlama düzeyleri uluslararası platforma, Uluslararası Eğitim Başarısını Değerlendirme Kuruluşu (International Association for The Evaluation of Educational Achievement -IEA-) ve Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (Organisation for Economic Cooperation and Development –OECD-) tarafından belirlenmeye çalışılmaktadır. Ancak okuduğunu anlama doğası gereğı karmaşık bir süreç olduğu için, onun değerlendirilmesi de farklı açılardan ele alınmaktadır. Çünkü okuduğunu anlamaya etki eden farklı değişkenler bulunmaktadır. Bu değişkenlerin ayrı ayrı okuma ve anlama sürecinde dikkate alınması gerekmektedir. RAND-Reading Study Grup (2002) okuduğunu anlamaya ilgili “okuyucu, eylem ve metin” olmak üzere üç önemli değişkenden söz etmektedir. Aynı şekilde Sweet ve Snow (2002) da okuduğunu anlamayı etkileyen faktörleri beş boyutta (*yazar, okur, metin, etkinlik ve bağlam*) ele alır. Bu çalışmalara göre metin özellikleri okuduğunu anlama üzerinde çok geniş bir etkiye sahiptir.

Okuduğunu anlamada metin özelliklerinin etkisine yönelik yapılan araştırmalarda daha çok metin türüne odaklanılmıştır. Şahin'in (2013) çalışmasında 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlamada öyküleyici metinlerde bilgi verici metinlere göre daha başarılı oldukları anlaşılmaktadır. Bu bağlamda gerçekleştirilen diğer araştırmalarda da benzer sonuçlar elde edilmiştir (Rasool, 1986; Sidekli, 2005; Temizyürek, 2008). Ancak bu çalışmalar metin özelliklerinin hangi boyutlarıyla okuduğunu anlamayı etkilediğini yeterince açıklamamaktadır. Oysa metin, içinde pek çok özelliğı barındırır. Okuma sürecinde okuyucunun okuduğunu anlamasını destekleyen metinsel özellikler, Dreher ve Singer (1989) tarafından “okur dostu metin (*friendly texts*)” kavramı ve bu kavramın nitelikleri odağında betimlenmiştir.

Dreher ve Singer (1989), okur dostu metin kavramı ekseninde, metinsellik ölçütleriyle örtüşen ve öğretmenlere öğrencilerin daha kolay anlayabileceğı metinler tasarımları ya da seçmelerine yardımcı olacak metinsel

özellikleri; metin düzenleme (text organization), zamansallığı sağlama yolları (ways to measure time), ipucu verme (signaling), söylem tutarlığı (discourse consistency), bağdaşıklık (cohesion), açıklama (explication), kavramsal yoğunluk (conceptual density), metindeki adların açıklanması (names into words), üstsöylem (metadiscourse), eğitim-öğretim araçları (instructional devices) başlıkları altında açıklamıştır.

Okur Dostu Metin Ölçütleri

Dreher ve Singer (1989), metin kurgusunun anlamsal ve biçimsel özelliklerinin, okurunun metni anlamaya olan etkisi üzerinde durmuş, metnin anlamsal ve biçimsel yapılanışını kapsayan boyutları açıklamıştır. Bu boyutlarda okur dostu metinlerde bulunması gereken nitelikleri, bu nitelikler aşağıda açıklamaları verilen yedi başlığa indirgenmiştir. Bu boyutlardan yola çıkarak aşağıdaki ölçütler belirlenmiş ve kapsamaları açıklanmıştır:

a. Metin Düzenleme: Okur dostu metinlerin derin yapısında, okurun ulaşabileceği en az bir ana düşünce bulunur. Metin kurgusunda temel düşünme biçimleri (zaman sırası, neden-sonuç, sorun-çözüm vb.) bir bütünlük içinde yer alır. Bu bütünlük, okurun tüm metni dizgeli biçimde anlamlandırmasını sağlar. Metnin içeriğini anlamının kolaylaşması için metnin bölümleri arasında güçlü bir bağ vardır, metnin bölümleri birbirini anlamsal bakımdan destekleyecek biçimde sıralanmıştır.

b. Zaman kullanımı: Okur dostu metinlerdeki olaylar ve durumların sunumunda zamansallık (temporality) vardır. Metinde zamansallık, olay ya da durumların öncelik-sonralık gözetilerek sunulması olarak algılanır. Zamansallığın etkin kılınması amacıyla, metinde '*yaz mevsimi, geçen, geçen yıl, öncelikle, daha sonra, sabahleyin*' gibi dilin biçimsel öğelerinden yararlanılabilir. Metinde, zaman anlamlı dilsel biçim öğelerinin yeterince kullanılmaması, okurun metindeki olay ve durumların sürecine dönük çıkarım ve kestirimde bulunamamasına yol açar.

c. Tutarlık-Bağdaşıklık: Okur dostu metinlerde tutarlık ve bağdaşıklık etkileşimsel olarak sağlanmıştır. Bu etkileşimde, metnin bölümleri arasında ilişkiler kurmayı sağlayan dilbilgisel öğeler olarak tanımlanan "bağdaşıklık" (Hasan ve Halliday (1976) ile metni oluşturan bölümlerin insan bilişindeki kavramsal sistem temelinde sezgisel bir bütünlük veya uyum sergilemesi olarak değerlendirilen "tutarlık"ın (Talmy, 2001: 426) uyumlu bir biçimde yapılanması gerektiği belirtilir. Bu bağlamda okur dostu metinlerde bağdaşıklık (eksiltme, gönderimler vb.) ve tutarlık (liste, nedenleme yapıları, amaç vb.) öğelerinin birbirini destekleyecek biçimde kurgulanmış olması gerekir.

d. İpucu Verme: Yazarın seçtiği her sözcük, okurun metni anlamlandırması sürecinde etkilidir. Metinde sözcükler, anlam kurmayı kolaylaştıracak biçimde seçilmeli ve dilin sözdizimsel yapısına uygun biçimde düzenlemelidir. Metinde başlık, alt başlıklar, ana tümceler, *sonuç olarak, bu nedenle, -diği için* gibi öbek yapılar okuru, metnin ana düşüncesine ulaştıracak ipuçlarıdır. Bu tür ipuçları, alan yazında bağlayıcılar (*connectors*) ya da bağlantı öğeleri (*connective devices*) olarak ele alınmaktadır. Bu tür bağlayıcılar, metin içerisinde anlamsal

olarak yanlış kullanıldığında ya da bağlayıcılar metin içerisinde yoğun biçimde kullanılırsa anlama güçleştirir (Haberlandt, 1982).

e. Kavramsal Yoğunluk: Her metin, okura yeni bilgiler sunmayı amaçlar. Burada sözü edilen “bilgi” okurun kavramsal ağına eklenen ya da eklenmiş her türlü olay, olgu, duygu, düşüncedir. Örneğin, “Çiçek satan bir kadın kadar kaçımız çiçek adlarını biliriz?” tümcesinde bir kadının varlığı ve bu kadının çiçek satma işine sahip olması, okurun bilişine sunulan “eski bilgi”; kaçımızın çiçek adlarını bildiği belirsizliği ise “yeni bilgi”dir (Uzun, 2009). Metinde okura sunulan her yeni kavram, okur bilişinde bir yükür. Kavramların (yüklerin) sıklığı, metni anlamlandırmayı güçleştirir. Bunun yanı sıra, metinde sunulan kavramlara ilişkin açıklamalar, okurun metin dışından herhangi bir yardım almasına gerek kalmayacak nitelikte betimlenmelidir. Ana noktanın yitirilmesine yol açan yoğunluktaki kavramsal betimlemeler de kavramların bellekte somutlaşmasına yetmeyecek azlıktaki betimlemeler de okurun belleğine yük getirmekte, anlamı güçleştirmektedir. Okur dostu metinde kavramların sırasıyla, birbiriyle ilişkili biçimde betimlenip somutlaştırılması gerekir; bunun yanı sıra ana noktayı yitirmeye neden olacak yoğunluktaki yeni kavramların art arda sıralanması da anlamayı olumsuz etkilemektedir.

f. Açıklama: Metinde sunulan her öge (düşünce, duygu, yer, zaman, kişi vb.) açıklanmalıdır. Açıklamaların, okurun bilişinde canlanmasını sağlayacak somut örneklere yer verilmeli, okurun dil dünyası ile gerçek dünyası arasındaki bağ, güçlü kurulmalıdır. Okurun dünya gerçekliğini yansıtan ve okura, metnin sunduğu bilgi hakkında doğru çıkarımlarda bulunmasına yardımcı olan her türlü dilsel ögeye metin içerisinde yer vermek gereklidir.

g. Söylem: Okur dostu metin yazarının okurun dünyasına erişebilen, etkileyici, özgün bir söyleminin olması gerekir. Okurun metinle ilişki kurabilmesi, metne dönük içtenlikli bir yaklaşım edinebilmesi için yazarın biçimsel ve içeriksel olarak özgünlük taşıması gerekir. Sıradan anlatımlar, genel geçer yargılar içeren metinler okura tekdüze gelir. Metinsellik ölçütlerinde yer alan durumsallık ve kabul edilebilirlik ölçütlerinin nitelikleriyle koşut olacak biçimde, okur dostu metinlerde söylem, yazarın okurla kurduğu iletişim kurabilme gücünü karşılar. Söylem, farklı yaklaşımlarla farklı biçimlerde tanımlanabilen bir kavramdır. Kocaman (1996: 15), söylemi “dil kullanımının kültürel ve toplumsal bağlamda ele alınması” olarak tanımlamaktadır. Söylemi, yazınsal bağlamda ele alan ve tarihten bu yana gelişen dil uygulamaları olarak gören Foucault, her bireyin dili farklı olduğundan bireyin ayrı bir söylemi olduğunu savlar. Söylem, Bakhtin’in yorumuyla “yazarın aktardığı düşüncenin tek yönlü ya da tek boyutlu değil çok boyutlu ve derinlikli olması”dır. Jakobson, söylemi iletişime özgü tüm anlatım dillerini kapsayan bir düşünce aktarım biçimi olarak, Bakhtin’i destekler biçimde heterojen bir dil olarak tanımlar (Doltaş, 1996: 67). Söylem, yazarın okurla arasında kurduğu iletişimsel, “ayırt edici biçem” olarak ele alınmaktadır. Metinde ayırt edici, okurla iletişim kuramayan bir dil söz konusu ise, metnin özgün bir biçemi bulunmuyorsa, metnin söyleminin zayıf olduğu söylenebilmektedir.

YÖNTEM

Bu araştırma iki aşamalı olarak yürütülmüştür. Birinci aşamada okur dostu metin değerlendirme rubriği geliştirmek amacıyla metin analizleri yapılmıştır. Bu süreç nitel araştırmada doküman analizi olarak ifade edilmektedir. Doküman analizi, “araştırılması hedeflenen olgu ve olaylar hakkında yazılı materyallerin analizi”ni kapsamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2005: 187). İkinci aşamada doküman analizinden elde edilen sonuçlar sayısallaştırılmış, istatistiksel işlem uygulanarak güvenilirlik yapılmıştır. Araştırmanın bu aşaması nicel araştırma yöntemi kapsamına girmektedir. Nicel araştırma temel olarak elde edilen bulguların bir şekilde sayısal ifadelerle ifade edilmesine dayanmaktadır (Ekiz, 2009).

Veri Toplama ve Analiz Süreci

Rubriğin Oluşturulması

Bu çalışma, sınıf ortamlarında kullanılmak üzere tasarlanan ya da seçilen metinlerin “okur dostu” niteliğini ölçmekle sınırlandırılmıştır; bu nedenle *metindeki adların açıklanması* başlığı rubriğe alınmamış, bu başlığın kapsadığı ölçütün sınırlı metin türünde yoğun olarak görülebileceği (yaşam öyküsü, özyaşam öyküsü vb.) düşünülmüştür. *Söylem tutarlığı* başlığı, söylem ve tutarlık olmak üzere iki başlığa indirgenmiş ve genişletilmiştir. Tutarlık, metinsellik ölçütlerinde tanımlandığı gibi kabul edilmiş ve metin merkezli olması nedeniyle bağdaşıklık kavramı ile birlikte düşünülmüştür. Bağdaşıklık, metindeki dilbilgisel uyumu, tutarlık ise metindeki anlamsal uyumu karşıladığından; bu kavramlar tek bir başlık altında değerlendirilmiştir. Söylem, ayrı bir başlıkta ayrıntılı olarak betimlenmiştir; bunun temel nedeni ise biçem odaklı söylemin okuduğunu anlama engelini kolayca ortadan kaldıracığı varsayımdır. Eğitim-öğretim araçları başlığı ise yazılı metinlerin sınıf ortamında farklı materyaller yardımıyla sözel ve görsel metinlere dönüştürülmesini içerdiği için rubrik çalışmasının dışında tutulmuştur. Dreher ve Singer (1989) tarafından açıklanan okur dostu metinlerde bulunması gereken niteliklerden/ölçütlerden yola çıkarak, yazılı metinleri değerlendirmede kullanılmak amacıyla bazı ölçütler belirlenmiş ve bu ölçütlere ilişkin göstergeler oluşturulmuştur. Buna göre rubrik “metin düzenleme, zaman kullanımı, bağdaşıklık-tutarlık, ipucu verme, kavramsal yoğunluk, açıklama, söylem” boyutlarından oluşmaktadır. Bu boyutlar, ideal bir metin bağlamında betimlenmiştir. Boyutlar, 1 ile 4 arası puanlanabilecek biçimde düzenlenerek rubriğin taslağı oluşturulmuştur. Taslak rubrik dil, içerik, yapı ve ölçütler açısından dil ve metin bilim alanlarında çalışmaları olan 5 uzmanın görüşüne sunulmuştur. Uzmanların görüşleri doğrultusunda gerekli düzeltmeler yapılarak rubriğin uygulama aşamasına geçilmiştir. Rubrik içeriğiyle ilgili olarak, araştırmacılar tarafından “Okur Dostu Metin Değerlendirme Rubriği” olarak adlandırılmıştır.

Rubriğin uygulanmasında kullanılmak üzere, rastgele 45 metin belirlenmiştir. Rubriğin uygulaması öncelikle iki metin üzerinde yapılmış; uygulama sonuçlarından rubriğin kullanışlı olduğu belirlendikten sonra diğer 43 metnin değerlendirilmesi aşamasına geçilmiştir.

Güvenirlilik ve Geçerlik Çalışmaları

Rubrik hazırlarken, rubriklerin doğası, özellikleri, yapısı gözden geçirilmeli ve daha sonra oluşturulan ve kullanılan rubriklerin geçerlik ve güvenirlilik gibi çok önemli niteliklere sahip olup olmadığı belirlenmelidir (Kan,

207: 143). Rubrikler için güvenilirlik, “değerlendirmeye tabi tutulan bir öğrencinin ödevinin/performansının her değerlendirilme ve her değerlendiren kişiden yine aynı puanı alması” olarak tanımlanmaktadır (Tuncel, 2011: 222). Rubriklerin güvenilirliğinin sağlanmasında puanlayıcılar arası uyuma bakılmaktadır (Moskal ve Leydens, 2000; Simon ve Giroux, 2001). Rubrikler üzerinde puanlayıcılar arası uyumanın hesaplanmasında kullanılan yöntemlerden biri Kappa katsayısıdır (Stoddart, Abrams, Gasper, ve Canaday, 2000). Bu amaçla araştırmada rubriğin güvenilirliğini saptamak amacıyla metinler iki bağımsız puanlayıcı tarafından puanlanmıştır. Puanlama sonuçlarından Ağırlıklı Kappa (WeightedKappa) analizleri yapılarak rubriğe ait güvenilirlik sonuçları elde edilmiştir (Şencan, 2005). Kappa katsayısından elde edilen veriler “Zayıf uyuma =< ,20; Kabul edilebilir uyuma= ,20-40; Orta Derecede uyuma= ,40-,60; İyi uyuma=,60-,80; Çok iyi uyuma= ,80-1,00” olarak yorumlanmaktadır (Şencan, 2005: 485).

Güvenirlik gibi geçerliğin sağlanması da rubrik geliştirmede önemli bir aşamadır. Rubrikler üzerine geçerlik çalışmalarında en çok kullanılan yöntemlerin “içerik, yapı ve dışsal geçerlik” yöntemlerinin olduğu belirtilmektedir (Jonsson ve Svingby, 2007). Diğer taraftan Moskal ve Leydens’e (2000) göre rubriklerin geçerliği “içerik, yapı ve ölçüt” yönüyle denetlenmelidir. Moskal ve Leydens (2000) geçerliği denetlemeye ilişkin bu yönleri şöyle açıklamaktadır:

İçerik, değerlendirme ölçütlerinin konu dışı herhangi bir içeriği tanımlayıp tanımlamadığı; ölçütlerin tasarlanan içeriğin tüm yönlerini tanımlayıp tanımlamadığı; rubrikle değerlendirilecek ödevin ya da etkinliğin tanımlanmamış herhangi bir içerik alanının olup olmadığı ile ilgilidir.

Yapı, amaçlanan yapının tüm önemli yönlerinin puanlama ölçütleriyle değerlendirilip değerlendirilmediği ve tüm değerlendirme ölçütlerinin ilgili yapıyla ilişkili olup olmadığıdır.

Ölçüt: Puanlama ölçütlerinin, ilgili performansın ya da gelecekteki başarının unsurlarını nasıl yansıttığı; puanlama ölçütlerine yansıtılmayan ilişkili performansın herhangi bir yönünün olup olmadığı gibi durumlardır.

Bu araştırmada geliştirilen rubriğin geçerlik çalışmaları “içerik, yapı ve ölçüt” yönlerine dayalı olarak yapılmıştır. Bu amaçla Türkçe eğitimi alanında 5 akademisyen uzmanın görüşü alınmıştır. Uzman görüşleri doğrultusunda “Okur Dostu Metin Değerlendirme Rubriği”nin son biçimi verilmiştir (EK 1).

BULGULAR

Bulgularda öncelikle Okur Dostu Metin Değerlendirme Rubriği'nin uygulanmasına ilişkin örnek uygulamaya yer verilmiştir. Daha sonra rubriğin geliştirilmesi amacıyla yapılan güvenilirlik analizlerinin sonuçları ortaya konmuştur.

Okur Dostu Metin Değerlendirme Rubriği Örnek Metin Uygulama I

NİÇİN DEPREM OLUYOR?

Deprem yer kabuğunun titriyormuş gibi sarsılmasıdır. İstasyona hızlı giren bir tren, yakınlarda patlayan bir top pencere camlarını sarsar. Evimizin önünden yüklü bir kamyon geçtiğinde de aynı sarsıntı olur. Ama bunlar gerçekten deprem değildir. Çünkü depremlerin nedeni, yerin üstünde değil, yerin altında, derinlerdedir.

Yer altındaki suların toprağı oymasıyla büyük boşluklar oluşur. Bu boşlukların tavanları, üstteki yüke dayanamayarak çökebilir. Bu olay, depreme yol açar. Çankırı çevresinde bu tür depremler olmuştur.

Yer kabuğunun içinde erimiş durumda bulunan maddeler yer değiştirir. Ayrıca alttan ya da yandan gelen basınçla kaya katları kırılır. Böyle bir olay da depreme yol açar. O zaman yeryüzünün oldukça geniş bölümleri sarsılır.

Bir yanardağ püskürürken de deprem olur. Kızgın lavlar, yeryüzüne çıkmak için yer kabuğunu şiddetle sarsar. Bu çeşit depremler, çöküntü ile oluşan depremlerden daha geniş alanlarda duyulur. Japonya'daki depremlerin çoğu böyle volkanik depremlerdir. Yüzyıllar önce Van Gölü çevresinde de volkanik depremler olmuştur. Bu depremler sırasında Süphan Dağı yamaçları çatlamıştır. Bu çatlaklardan da kızgın gazların ve taşların havaya fırladığı görülmüştür.

En tehlikeli depremler hangileri midir? Yer kabuğunun kırılmasından ya da önceleri kırılmış bu yerin oynamasından doğan depremlerdir.

Ferruh Saner

MEB (2013) İlköğretim 4. Sınıf Türkçe Ders Kitabı. s. 64- 66

1- Metin düzenleme: Metin, depremin tanımı, oluşum aşamaları ve türleri olarak, neden-etki, problem-çözüm gibi temel düşünme biçimleriyle düzenlenmemiştir. Depreme yönelik açıklamalar güçlü bağlantılar ve örneklerle betimlenememiş; metnin derin yapısından bir ana düşünceye ulaşamamıştır. Metinde yer alan kavramlar ve olgular açık değildir. Örneğin metinde yer alan “Yer altındaki suların toprağı oymasıyla büyük boşluklar oluşur. Bu boşlukların tavanları, üstteki yüke dayanamayarak çökebilir. Bu olay, depreme yol açar. Çankırı çevresinde bu tür depremler olmuştur.” tümce dizisinde hangi deprem türünden söz edildiği belli değildir.

2- Zaman kullanımı: Metinde deprem öncesi, sırası ve sonrası gibi süreçler betimlenmemiştir. Zamansallık metinde etkili biçimde kullanılmamış; metnin zaman algısı belirsizlik taşımaktadır. Örneğin metnin “Yüzyıllar önce Van Gölü çevresinde de volkanik depremler olmuştur. Bu depremler sırasında Süphan Dağı yamaçları çatlamıştır.” tümce dizisinde hangi yüzyıldan ya da dönemden söz edildiği, dolayısıyla zaman belli değildir.

3- Tutarlık/Bağdaşlılık: Metindeki olgular, durumlar birbirini izlememektedir. Metnin kesitleri arasındaki geçişler kopuktur. Örneğin metinde geçen “Deprem yer kabuğunun titriyormuş gibi sarsılmasıdır. İstasyona hızlı giren bir tren, yakınlarda patlayan bir top pencere camlarını sarsar. Evimizin önünden yüklü bir kamyon geçtiğinde de aynı sarsıntı olur. Ama bunlar gerçekten deprem değildir. Çünkü depremlerin nedeni, yerin

üstünde değil, yerin altında, derinlerdedir.” tümce dizisinde depreme yönelik tam olarak ne anlatılmak istendiği anlaşılmamaktadır.

4- İpucu Verme: Metinde ilk kez geçen yerlere, kavramlara, olgulara ilişkin yeterince ipucu verilmemiştir. Örneğin “Bir yanardağ püskürürken de deprem olur. Kızgın lavlar, yeryüzüne çıkmak için yer kabuğunu şiddetle sarsar. Bu çeşit depremler, çöküntü ile oluşan depremlerden daha geniş alanlarda duyulur. Japonya’daki depremlerin çoğu böyle volkanik depremlerdir.” tümce dizisinde volkanik depremlerin özellikleri açıklanmadan bu tür depremlere örnekler verilmiş, yanardağ püskürmesi sonucu oluşan depremler açıklanmadan çöküntü depremleri ile karşılaştırılmıştır. Yeterli ipucu verilmediğinden metinde çok sayıda anlam boşluğu oluşmuştur.

5- Kavramsal Yoğunluk: Metinde geçen deprem, çöküntü depremleri, volkanik depremler, lav, yanardağ, Japonya, Süphan dağı, Van Gölü gibi kavram ve özel adlar açık biçimde tanıtılmadan üst üste ele alınmış; kavram ve özel adların aralarında güçlü ilişkiler kurulamamış; bu yüzden kavramlar anlaşılabilir durumda kalmıştır. Bu durum kavramsal yığılma ve kavramsal kargaşaya yol açmıştır.

6- Açıklama: Metinde deprem ve deprem türlerini anlatmak amaçlanmıştır. Buna karşın deprem ve deprem türleri, örneklerle ya da karşılaştırmalarla, neden-sonuç ilişkileri kurularak açıklanmamıştır. Metindeki coğrafi kavram ve terimler alan yazınla örtüşecek biçimde tanımlanmamıştır.

7- Söylem: Metnin yazarı, okurla iletişim kuramamış; kendi özgün düşüncelerini metne aktaramamıştır.

Okur Dostu Metin Değerlendirme Rubriği Örnek Metin Uygulama II

AYIN YÜZEYİNDEKİ KRATERLER

Teleskopla aya bakan herkes, yüzeyinin yanardağ ağızlarını andıran bir takım çukurlarla kaplı olduğunu fark eder. Uzun zamandan beri bilginler bunların oluş sebeplerini incelemekte, volkanlar sebebiyle mi yoksa meteor denilen büyük göktaşları yüzünden mi meydana geldiklerini tartışmaktadırlar.

Yıldız Yağmuru

Önce ikisini yani bunların meteorların etkisiyle oluştukları fikrini ele alalım. Bilindiği gibi dünya, uzaydan gelen çoğu toplu iğne başı iriliğinde bulunan parçacıkların bombardımanına uğramaktadır... Bunların çoğu dünya atmosferine girince sürtünme sebebiyle kızışarak yanmakta ve yıldız yağmuru diye adlandırdığımız ışıklı cisimleri meydana getirmektedirler. Bazan irice bir gök cismi yanmadan atmosfere girip yeryüzüne düşmekte ve indiği yerde bir çukurluk, krater, meydana getirmektedir.

Meşhur Arizona Krateri

Amerika birleşik Devletleri’ndeki meşhur Arizona krateri bu şekilde oluşmuştur. Bu gerçekler göz önüne alınca ayda meteorların açtığı kraterlerin de bulunabileceği kabul edilebilir. Astronomların çoğu bu fikrin doğruluğuna inanmakta ve bunu savunmaktadırlar. Öte yandan ayın yüzeyi volkanik bir alan görünüşündedir. Üzerindeki irili ufaklı kraterleri volkanlarla ilgili bulanlar da vardır.

Bu fikir 1958'de yaptığı bir gözlem sonunda Rus astronomu N. A. Kozinev tarafından desteklenmektedir. Bilgin Ay'daki en büyük kraterlerden biri olan Alphonsus'ta hafif bir püskürme belirtisi gördüğünü ileri sürmektedir. Yine aydaki büyük çukurluklardan biri olan Clavius kraterlerini ele alalım. 225 km. çapında olmasına karşılık pek derin değildir.

Kraterler Nasıl Meydan Gelmiştir?

Genel olarak, ayda görülen bu yeryüzü şekilleri Dünya'daki vezüv tipi denilen volkanlardan apayıdır. Bu yüzden de bunların oluşumlarının da başka türlü olduğunu düşünebiliriz.

Meteor teorisinin tek düşündürücü tarafı kraterlerin ay yüzeyinde gelişi güzel oraya buraya dağılmayıp kümeler, gruplar, zincirler meydana getirmeleridir. Bu da onların Ay kabuğunda zayıf buldukları noktalardan dışarı çıktıkları düşüncesini kuvvetlendirmektedir. Üstelik iki krater birbirleriyle birleştikleri zaman, duvarları tam birleşme noktasına kadar sapaşğlam durmaktadır. Bunun en güzel örneği biraz önce sözü geçen Clavius krateridir. Bu kraterin bir tarafı Porter adlı daha ufak bir kraterle birleşmiştir. Eğer Porter'ı bir meteor meydana getirseydi ayda şiddetli bir deprem olacak bu arada Clavius'un duvarları da yer yer çatlayıp yıkılacaktı. Hâlbuki eğer kraterin meteorlar etkisiyle oluştuğunu kabul etmezsek bu defa volkanik bir işlemin varlığını benimsemek zorunludur.

Küme Halinde Kraterler

Farz edelim ki, ilkin ay sıcak maddelerden yapılmış bir top gibiydi. Zamanla üstteki kısım soğuyup katılaştı. Kabuk zayıf yerlerinde basınçla itilecek ve üstünde bazı kabartılar belirecektir. Eğer kabuk bazı yerlerde çatlırsa sıcak gazlar dışarı çıkacak, basınç azalacak böylece kabuk da sıcak maddenin içine batacaktır. Böylece bir volkan konisi meydana gelecektir. Bu düşünce aydaki kraterlerin niçin yer yer kümeler halinde toplandıklarını açıklamaktadır. Ama kraterlerin birdenbire püskürmelerle değil de nispeten daha sakin bir işlem sonunda oluştuğu anlaşılmaktadır.

Şu gerçeğin de akılda tutulması gereklidir: Yeryüzünde olduğu gibi, ayda da hem volkan hem meteor oluşumlu kraterler vardır. Ufak çukurların bu gök cisimlerin eseri olduğu kabul edilebilir.

Doğan Kardeş Dergisi, Yıl 1962, Şubat Sayısı

1- Metin düzenleme: Metinde kraterlerin oluş nedenlerinin, volkanlar mı yoksa meteor yüzünden mi oluştuğu tartışılmaktadır. Bu tartışma, yıldız yağmuru, meşhur Arizona krateri, kraterler nasıl meydana gelmiştir ve küme halinde kraterler başlıkları altında verilen bilgilerle zenginleştirilmiş ve kraterlerin her iki nedenle de oluşabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Metin kurgusu, neden-sonuç ilişkileri kurularak, örnekler verilerek, karşılaştırmalar yapılarak, başlıklar kullanılarak kurgulanmıştır. Metnin yapısından bir ana düşünceye ulaşılmaktadır.

2- Zaman Kullanımı: Metinde kraterlerin oluşumları art zamanlı betimlenmiştir. Örneğin “Ama kraterlerin birdenbire püskürmelerle değil de nispeten daha sakin bir işlem sonunda oluştukları anlaşılmaktadır.” tümcesinde eylemin bir anda değil, süreç içinde geliştiği vurgulanmaktadır. Metnin konusu, ayda, bilinmeyen bir zamanda oluşan kraterler olduğu için metin, geçmişe dönük bilimsel dayanaklı kestirimlerle biçimlendirilmiştir. “Farz edelim ki ilkin ay sıcak maddelerden yapılmış bir top gibiydi” gibi tümcelerde görülebileceği gibi “farz edelim ki” ifadeleriyle metindeki zamansal kestirimlerin altı çizilmiştir.

3- Bağdaşıklık/Tutarlık: Metnin her bölümü birbirini izleyecek, birbiriyle çelişmeyecek biçimde kurgulanmış; okurun kavramları ve olayları belleğinde birbirine bağlı ve tutarlı biçimde oluşturması için dilsel bağlantılar kurulmuştur. Metinde birden çok zaman kipi kullanılarak anlatımda tekdüzelikten kaçınılmıştır. Örneğin “Genel olarak, ayda görülen bu yeryüzü şekilleri Dünya’daki vezüv tipi denilen volkanlardan apayıdır. Bu yüzden de bunların oluşumlarının da başka türlü olduğunu düşünebiliriz.” tümce dizinde “bu yüzden” bağlacı ile bir önceki tümceyle bağlam oluşturulmuştur.

4- İpucu Verme: Metinde birden çok kavrama, olguya ve olaya yer verilmiş; ancak verilen her kavramın, olgunun ve olayın bir sonrakine bağlanması sürecinde okura bazı ipuçları verilmiştir. Örneğin “Meteor teorisinin tek düşündürücü tarafı kraterlerin ay yüzeyinde geliştiği güzel oraya buraya dağılmayıp kümeler, gruplar, zincirler meydana getirmeleridir. Bu da onların Ay kabuğunda zayıf buldukları noktalardan dışarı çıktıkları düşüncesini kuvvetlendirmektedir. Üstelik, iki krater birbirleriyle birleştikleri zaman, duvarları tam birleşme noktasına kadar sapasağlam durmaktadır. Bunun en güzel örneği biraz önce sözü geçen Clavius krateridir.” tümce dizisinde meteor teorisi üzerine okurun belleğinde oluşabilecek soru işaretleri örnekler verilerek açıklığa kavuşturulmaktadır. Metinde geçen her kavram örneklendirilmiş, okurun metinde yer alan öğeleri anlamlandırabilmesi için çok sayıda ipucuna yer verilmiştir.

5- Kavramsal Yoğunluk: Metinde okura krater, vezüv, meteor, yıldız yağmuru gibi çok sayıda yeni kavram sunulmuştur. Bu kavramlar, birbirinin ardı sıra açıklanarak metinde oluşabilecek kavramsal yığılmanın önüne geçilmiştir. Örneğin Arizona krateri anlatılmadan önce yıldız yağmuru açıklanmış; böylece Arizona kraterinin yıldız yağmurundan oluştuğu düşüncesi okurun belleğine ardışık bir kurgu biçiminde sunulmuştur.

6- Açıklama: Metinde kavramlar ve olaylar sırasıyla açıklanmış, okurun belleğinde yanıtı alınmamış soru bırakılmamaya özen gösterilmiştir: “Bilindiği gibi dünya, uzaydan gelen çoğu toplu iğne başı iriliğinde bulunan parçacıkların bombardımanına uğramaktadır... Bunların çoğu dünya atmosferine girince sürtünme sebebiyle kızışarak yanmakta ve yıldız yağmuru diye adlandırdığımız ışıklı cisimleri meydana getirmektedirler. Bazen irice bir gök cismi yanmadan atmosfere girip yeryüzüne düşmekte ve indiği yerde bir çukurluk, krater, meydana getirmektedir.” tümce dizisinde uzaydan dünyaya atmosferi geçip gelen parçacıkların nelere yol açtığı açıklanmıştır.

7- Söylem: Yazar, okurla iletişim kurmaktadır. “Teleskopla aya bakan herkes, yüzeyinin yanardağ ağızlarını andıran bir takım çukurlarla kaplı olduğunu fark eder.” tümcesindeki “herkes” sözcüğü, okuru da içerir. “Bilindiği gibi dünya, uzaydan gelen çoğu toplu iğne başı iriliğinde bulunan parçacıkların bombardımanına uğramaktadır...” tümcesindeki “bilindiği gibi” söz öbeği okuru metne yaklaştırmaya yaramaktadır. “Farz edelim ki, ilkin ay sıcak maddelerden yapılmış bir top gibiydi. Zamanla üstteki kısım soğuyup katılaştı.” tümcesinde

“farz edelim ki” söz öbeği okuru yazarla aynı tarafa çağırılmaktadır. Metinde nesnellik yitirilmeksizin yazar, okurla arasında dil bağlamında bir dayanışma ve “birlikte öğrenme” durumu yaratmıştır.

Yukarıda verilen 2 adet örnek uygulamanın içeriğiyle koşut biçimde, diğer 43 metin de Okur Dostu Metin Değerlendirme Rubriği'ne göre değerlendirilmiş; değerlendirme sonuçları aşağıdaki tablolarda (1 ve 2) verilmiştir.

Tablo 1: Okur Dostu Metin Değerlendirme Rubriğinin Boyutlarına Göre Puanlayıcılar Arası Uyuma İlişkin Ağırlıklı Kappa Katsayısı Sonuçları

	Metin Düzenleme	Zaman Kullanımı	Bağdaşıklık/ Tutarlık	İpucu Verme	Kavramsal Yoğunluk	Açıklam a	Söylem
Ağırlıklı Kappa Değeri	,756**	,601**	,731**	,834**	,643**	,700**	,726**
Metin Sayısı	45	45	45	45	45	45	45

** .01 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 1’de puanlayıcılar arası uyuma ilişkin Ağırlıklı Kappa Katsayısından elde edilen güvenilirlik sonuçlarına yer verilmiştir. Buna göre iki puanlayıcı arasındaki Ağırlıklı Kappa Katsayısı Metin Düzenleme boyutunda ,756; Zaman Kullanımı boyutunda ,601; Bağdaşıklık ve tutarlık boyutunda ,731; İpucu verme boyutunda ,834; Kavramsal Yoğunluk boyutunda ,643; Açıklama boyutunda ,700 ve Söylem boyutunda ,726 olarak hesaplanmıştır. Sonuçlar .01 düzeyinde anlamlıdır. Elde edilen bu bulgu, Şencan (2005) tarafından belirtilen, İpucu Verme boyutundaki uyuşmanın çok iyi uyuşma, diğer boyutlardaki uyuşmaların ise iyi uyuşma olduğunu göstermektedir tezini desteklemektedir

Tablo 2: Puanlayıcıların Metinlere Okur Dostu Metni Değerlendirme Rubriğinin 7 Farklı Boyutuna Göre Verdikleri Puanlar

	Metin Düzenleme		Zaman Kullanımı		Bağdaşıklık / Tutarlık		İpucu Verme		Kavramsal Yoğunluk		Açıklama		Söylem	
	X	SS	X	SS	X	SS	X	SS	X	SS	X	SS	X	SS
	2,6	1,0	2,4	,96	2,7	,93	2,7	,90	2,6	,91	2,7	,83	2,4	1,19
	4	0			3		5		0		3		6	
	2,5	,96	2,1	,91	2,6	,97	2,6	,85	2,4	,93	2,5	,91	2,3	1,09
	1	8	3	9	8		4		0		3		5	
Toplam	2,5	0,9	2,2	0,9	2,7	0,9	2,6	0,8	2,5	0,9	2,6	0,8	2,4	1,14
	7	8	6	3	0	5	9	7	0	2	3	7	0	
Metin Sayısı	45		45		45		45		45		45		45	

Tablo 2’de puanlayıcıların metinlere Okur Dostu Metni Değerlendirme Rubriği’nde yer alan 7 farklı boyuta göre verdikleri puanlara ait aritmetik ortalama ve standart sapmalara yer verilmiştir. Buna göre puanlayıcıların verdiği toplam ortalama puan, Metin Düzenleme Boyutunda 2,57; Zaman Kullanımı boyutunda 2,26; Bağdaşıklık ve tutarlık boyutunda 2,70; İpucu verme boyutunda 2,69; Kavramsal Yoğunluk boyutunda 2,50; Açıklama boyutunda 2,63 ve Söylem boyutunda 2,40 olarak bulunmuştur. Bu bulgulara göre araştırmada kullanılan metinlerin düşük puanı sırasıyla Zaman Kullanımı, Söylem ve Kavramsal Yoğunluk boyutlarında almıştır. En yüksek puanı ise sırasıyla Bağdaşıklık ve tutarlık, İpucu verme, Açıklama ve Metin düzenleme boyutlarında almıştır. Okur Dostu Metin Değerlendirme Rubriği’nden alınabilecek en yüksek puanın 4, en düşük puanın ise 1 olduğu düşünüldüğünde araştırmada kullanılan metinlerin rubrikten aldıkları puanın orta düzeyde olduğu söylenebilir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu çalışmada sınıf ortamlarında kullanılan metinlerin niteliğini belirlemede kullanılmak üzere okur dostu metin değerlendirme rubriğinin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla yürütülen çalışmada “Okur Dostu Metin Değerlendirme Rubriği”nin güvenilirliğine ilişkin yapılan Ağırlıklı Kappa Katsayı testinden elde edilen değerler Şencan (2005) tarafından ortaya konan ölçütlere göre çok iyi ve iyi uyuma göstermiştir. Diğer taraftan rubriğin geçerliği içerik, yapı ve ölçüt yönleriyle sağlanmıştır. Moskal ve Leydens’e (2000) göre, geçerlik için rubriklerin içerik, yapı ve ölçüt açısından yeterli olması gerekmektedir. Bu sonuçlar rubriğin güvenilir ve geçerli olduğunu göstermektedir.

Araştırmadan elde edilen bir diğer sonuç ise kullanılan metinlerin “zaman kullanımı boyutundan en düşük puanı almalarıdır. Bu durumun araştırma kapsamında seçilen bilgi verici metinlerin türüyle ilgili olabileceği düşünülmektedir. Bu araştırmada belirli bir alanla ilgili bilgi vermeyi amaçlayan metinler kullanılıp anlatı türündeki metinlere yer verilmemiş olduğundan, daha çok anlatı türündeki metinlerde görülen zamansallık ögesi, araştırma için seçilen metinlerde düşük puan almıştır. Bu beklenen bir durumdur. Çünkü Grosser ve Golding’e (1991) göre zamansallık ögesi bilgilendirici metinlere göre anlatı tarzı metinlerde daha sık görülmektedir.

Bu çalışmada geliştirilen rubrik metinleri niteliksel olarak değerlendirmede bir alternatif olabilir. Çünkü metinleri değerlendirmek amacıyla kullanılan okunabilirlik ve anlaşılabilirlik formüllerinde daha çok niceliksel bir değerlendirme söz konusudur. Alan yazında özellikle formüllere dayalı metin değerlendirmelerinin, metinlerin niteliğini değerlendirmede etkili olmada yetersizliğine dikkat çekilmektedir (Keskin ve Akıllı, 2013). Bu araştırmada geliştirilen “Okur Dostu Metin Değerlendirme Rubriği” daha çok metinlerin içeriğiyle ve niteliksel özellikleriyle ilgilidir. Rubrikler performansların, becerilerin ve ürünlerin değerlendirilmesinde niteliksel bir değerlendirilme aracı olarak görülmektedir (Kan, 2007; Jonsson ve Svingby, 2007). Araştırmada geliştirilen rubriğin hem alan yazına katkı sağlaması hem de sınıf ortamlarında kullanılan metinleri değerlendirmede yeni bir araç olması düşünülmektedir.

Güvenirlik ve geçerliği sağlanan bu rubrik, sınıf ortamında kullanılan metinlerin niteliğini ölçmede kullanılabilir. Araştırmada geliştirilen rubriğin farklı araştırmalarla farklı metinler üzerinde kullanılması ve sonuçlarının analiz edilmesi, rubriğin standartlaşması açısından önemlidir. Kan (2007) rubriklerin niteliğinin artırılması için sürekli incelenmesi ve geliştirilme çalışmalarının yapılması gerektiğini belirtmektedir. Özellikle ders kitaplarında yer alan metinleri değerlendirmede bu rubriğin kullanılabilceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Aktulum, K. (2000). *Metinlerarası İlişkiler*. Ankara: Öteki Yayınevi.
- Çelenk, S. (2003). Okul aile işbirliği ile okuduğunu anlama başarısı arasındaki ilişki. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. (24), s. 33-39.
- de Beaugrande R. A. ve Dressler, W. U. (1983). *Introduction to Text Linguistics*. New York: Longman.
- Doltaş, D. (1996). "Söylem ve Yazın". *Söylem Üzerine*. Yayına Hazırlayan: Ahmet Kocaman. Hitit Yayınevi. Ankara
- Dreher, M. J. ve Singer H. (1989). Friendly texts and friendly teachers. *Theory Into Practice Special Issue: Learning Through Text*. 28 (2), 98-104.
- Ekiz, D. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (2.Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Gençer, Y. (2013). Türkçe Metinlerdeki Bağlantı Ögeleri ile Okuyucuların Okuduğunu Anlama Durumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde*.
- Göktürk, A. (2011). *Okuma Uğraşı*. İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- Grosser, A. ve Golding, J. M. (1991). "Narrative Representation and Comprehension". *Handbook of Reading Research* (Editörler: Barr, R; Kamil M. L; Mosenthal, P; Pearson, P.D.). Longman. London. UK. 171- 206.
- Günay, D. (2013). *Metin Bilgisi*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Haberlandt, K. (1982). *Reader expectations in text comprehension*. J. F. Le Ny ve W.Kintsch (Editörler), *Language and comprehension* (s. 239-249): North-Holland Publishing Company.
- İmer, K., Kocaman, A. ve Özsoy, S. (2011). *Dilbilim Sözlüğü*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Jonsson, A. ve Svingby, G. (2007). The use of scoring rubrics: Reliability, validity, and educational consequences. *Educational Researcher Review*, (2), 130-144.
- Kan, A. (2007). Performans Değerlendirme Sürecine Katkıları Açısından Yeni Program Anlayışı İçerisinde Kullanılabilecek Bir Değerlendirme Yaklaşımı: Rubrik Puanlama Yönergeleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*. 7 (1). 129-152.
- Keçik, İ. ve Uzun, S. L. (2004). *Türkçe Sözlü ve Yazılı Anlatım*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Keskin, H. K. ve Akıllı, M. (2013). Fen ve Teknoloji Ders Kitaplarının Okunabilirliğinin Farklılaştırılmış Boşluk Doldurma Testleri İle Ölçülmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 13 (27), s.47-66.
- Kıran, Z. ve Kıran, E. A. (2000). *Yazınsal Okuma Süreçleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Kocaman, A. (1996). "Dilbilim Söylemi". *Söylem Üzerine*. Ankara: Hitit Yayınevi.

- RAND Reading Study Grup. (2002). *Reading For Understanding Toward an R&D Program in Reading Comprehension*. 1700 Main St., Santa Monica. RAND Education.
- Moskal, B. M. ve Leydens, J. A. (2000) Scoring rubric development: Validity and reliability. *Practical Assessment, Research & Evaluation*. 7(10).
- Okur, A. (2013). "Yaşam Boyu Okuma İçin Okuma Öğretimi". Yaşam Boyu Okuma Eğitimi. Editör: Alparslan Okur. Ankara: Pegem Akademi. Sayfalar,1-40.
- Rasool, J. M. ve Royer, J. M. (1986). Assessment of Reading Comprehension Using the Sentence Verification Technique: Evidence from Narrative and Descriptive Texts. *Journal of Educational Research*, 79, 180-184.
- Ruhi, Ş. (1996). "Söylem ve Birey". Söylem Üzerine. Yayına Hazırlayan: Ahmet Kocaman. Hitit Yayınevi. Ankara.
- Sever, S. (2009). Okuma Kültürü Edindirme Sürecinde Temel Sorunlar ve Çözüm Önerileri. 2-4 Temmuz 2009 II. *Uluslararası Türkçenin Eğitimi-Öğretimi Kurultayı Açılış Metni*. 17.02. 2014 tarihinde <http://www.egitimsenistanbul7.org/media/1321394190.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Sidekli, S. (2005). İlköğretim Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Öğretici ve Öyküleyici Metinlere Göre Okuduğunu Anlama Becerilerinin Sınanması. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara*.
- Simon, M., ve Forgette-Giroux, R. (2001). A Rubric For Scoring Postsecondary Academic Skills. *Practical Assessment, Research and Evaluation*, 7(18), 1-7. 22.11.2013 tarihinde http://slo.sbccc.edu/wp-content/uploads/a-rubric-for-scoring-postsecondary-academic-_____s.pdf adresinden erişilmiştir.
- Stoddart, T., Abrams, R., Gasper, E., ve Canaday, D. (2000). Concept Maps As Assessment in Science Inquiry Learning—A Report Of Methodology. *International Journal of Science Education*, 22, 1221–1246.
- Sweet, A. P. ve Snow, C. (2002). Reconceptualizing Reading Comprehension. C.C. Block, L. B. Gambrell, ve M. Pressley (Editörler) *Improving Comprehension Instruction. Rethinking Research, Theory, and Classroom Practice* (pp17-54). USA: JohnWiley & Sons Inc.
- Şencan, H. (2005). Sosyal ve Davranışsal Ölçmelerde Güvenirlilik ve Geçerlilik, Ankara: Seçkin Yayınları.
- Temizyürek, F. (2008). Farklı Türlerdeki Metinlerin İlköğretim 8. Sınıflarda Okuduğunu Anlamaya Etkisi. *Eurasian Journal of Educational Research*, (30), 141-152.
- Tuncel, G. (2011). Sosyal bilgiler dersinde rubriklerin etkili kullanımı. *Marmara Coğrafya Dergisi* 23,213-233.
- Uzun, G. L. (2009). Yaratıcı bir süreç olarak okuma. *Dil Dergisi*. Sayı 143. S.7-19.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*(5.Baskı).Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Weaver, G.A. ve Kinstch, W. (1991). "Expository Text". *Handbook of Reading Research* (editörler. Barr, R; Kamil M. L; Mosenthal, P; Pearson, P.D.). Longman. London. UK. Sayfalar, 230-245.

EK 1: OKUR DOSTU METİN DEĞERLENDİRME RUBRİĞİ

METNİN ADI: _____

OKUR DOSTU METİN DEĞERLENDİRME RUBRİĞİ

	1	2	3	4
Metin Düzenleme	Metin içerik bakımından okuru herhangi bir düşünceye ulaştırır. Metnin bölümleri birbirini kısmen destekler.	Metin içerik bakımından okuru bazı düşüncelere ulaştırır. Metnin bölümleri birbirini kısmen destekler.	Metin içerik bakımından okuru metnin ana düşüncesine kısmen ulaştırır. Metnin bölümleri birbirini çoğunlukla destekler.	Metin içerik bakımından okuru ana düşünceye ulaştırır. Paragraflar birbirini anlamsal bakımdan bütünler ve destekler biçimde düzenlenmiştir.
Zaman Kullanımı	Metindeki olaylar arasında öncelik-sonralık ilişkisi (zamansallık) gözlemlenmemiştir. Metinde zaman bildiren sözcükler (saat, gün, ay, mevsim, yıl, sabah, öğle, akşam vs) yer almaz.	Metindeki olaylar arasında öncelik-sonralık ilişkisi (zamansallık) kısmen gözlemlenmiştir. Metinde zaman bildiren sözcükler (saat, gün, ay, mevsim, yıl, sabah, öğle, akşam vs) yer almaz.	Metindeki olaylar arasında öncelik-sonralık ilişkisi (zamansallık) gözlemlenmiştir. Metinde zaman bildiren sözcükler (saat, gün, ay, mevsim, yıl, sabah, öğle, akşam vs) bazen yer alır.	Metindeki olaylar arasında öncelik-sonralık ilişkisi (zamansallık) gözlemlenmiştir. Metinde zaman bildiren sözcükler (saat, gün, ay, mevsim, yıl, sabah, öğle, akşam vs) yer alır.
Tutarlık-Bağdaşlılık	Metnin tümceleri arasında biçimsel bir bütünlük yoktur.	Metnin tümceleri arasında biçimsel bir bütünlük vardır.	Metnin tümceleri arasındaki biçimsel bağlantılar, metnin anlamsal bütünlüğünü kısmen destekler.	Metnin tümceleri arasındaki biçimsel bağlantılar, metnin anlamsal bütünlüğünü destekler.
İpucu Verme	Metinde anlam kurmayı kolaylaştıracak anahtar sözcük/sözcük grupları yer almaz. Metnin başlığı, içeriği yansıtmaz.	Metinde anlam kurmayı kolaylaştıracak anahtar sözcük/sözcük grupları kısmen yer alır. Metnin başlığı, içeriği yansıtmaz.	Metinde anlam kurmayı kolaylaştıracak anahtar sözcük/sözcük grupları yer alır. Metnin başlığı, içeriği kısmen yansıtır.	Metinde anlam kurmayı kolaylaştıracak anahtar sözcük/sözcük grupları yer alır. Metnin başlığı, içeriği yansıtır.
Kavramsal Yoğunluk	Metinde kavramsal yığılma vardır. Metinde geçen yeni kavramlar, dışarıdan yardım alınmadan anlaşılacak düzeyde betimlenmiştir.	Metinde kavramsal yığılmaya çoğunlukla rastlanır. Metinde geçen yeni kavramlar, çoğu zaman dışarıdan yardım alınarak anlaşılacak düzeyde betimlenmiştir.	Metinde kavramsal yığılma yoktur. Metinde geçen yeni kavramlar, bazen dışarıdan yardım alınarak anlaşılacak düzeyde betimlenmiştir.	Metinde kavramsal yığılma yoktur. Metinde geçen yeni kavramlar, dışarıdan yardım alınmaksızın anlaşılacak düzeyde betimlenmiştir.
Açıklama	Metinde yer alan öğeler (kişiler, olaylar, durumlar, yerler, vs.) açıklanmamıştır. Metni anlamaya yönelik karşılaştırma, örnekleme, somutlaştırmaya hiç	Metinde yer alan öğeler (kişiler, olaylar, durumlar, yerler, vs.) kısmen açıklanmıştır. Metni anlamaya yönelik karşılaştırma, örnekleme, somutlaştırmaya neredeyse hiç yer	Metinde yer alan öğeler (kişiler, olaylar, durumlar, yerler, vs.) çoğunlukla açıklanmıştır. Metnin olgu ve olayları genellikle örnekler verilerek somutlaştırılmış;	Metinde yer alan öğeler (kişiler, olaylar, durumlar, yerler, vs.) yeterince açıklanmıştır. Metnin olgu ve olayları örnekler verilerek somutlaştırılmış; karşılaştırmalar

	yer verilmemiştir.	verilmemiştir.	karşılaştırmalar yapılarak aralarındaki benzerlik ve farklılıklar belirlenmiştir.	yapılarak aralarındaki benzerlik ve farklılıklar belirlenmiştir.
Söylem	Yazar, okurla iletişim kurmamıştır. Yazar bireysel düşüncelerini gizlemiş; duygu ve düşüncelerini metne yansıtmamıştır.	Yazar okurla güçlü bir iletişim kuramamıştır. Yazar bireysel düşüncelerini gizlememiş; duygu ve düşüncelerini metne çoğunlukla yansıtmıştır.	Yazar okurla büyük ölçüde iletişim içindedir. Yazar bireysel düşüncelerini gizlememiş; duygu ve düşüncelerini metne çoğunlukla yansıtmıştır.	Yazar okurla güçlü bir iletişim içindedir. Yazar bireysel düşüncelerini gizlememiş; duygu ve düşüncelerini metne yansıtmıştır.

Puanlama:

METNİN PUANI: _____

20 ve üzeri puan, metnin okur dostu metin niteliklerini iyi ölçüde taşıdığını gösterir.

14-20 puan, metnin okur dostu metin niteliklerini orta düzeyde karşıladığını gösterir.

14 ve altındaki puan, metnin okur dostu metin niteliklerini yeterince taşımadığını gösterir.

EXTENDED SUMMARY

Text is defined as a way of oral and written communication. Reading is a linguistic action containing the process of written text signification. With increasing number of text linguistics studies, the studies on text and reading were deepened and addressed in many different ways. de Beaugrande and Dressler(1983)who study on text linguistics identified seven standards of textuality required in a good text. de Beaugrand and Dressler (1983) handled textuality under different standards such as cohesion, coherence, intentionality, acceptability, informativity, situationality and intertextuality and they were recognized in the literature. Also, it turned out to be that some experts in the field defined the concept of text as "communicative formation with seven standards of textuality". After having been recognized in the literature, more comprehensive studies on the standards of textuality were done and different aspects of the relationship between textuality and reading comprehension were investigated. By establishing the standards of textuality, the text variable was taken into account in the interaction between reading and text.

Researchers consider reading comprehension as a skill more than a basic reading level "bringing sounds together" (Göktürk, 2011). An act of reading which is not supported by the power of reading comprehension was regarded as random vocalization. (Çelenk, 2003). Reading comprehension is a process and a text reader continues to connect sentences until it is completed in the memory. Reader reaches the meaning of the text after completing the reading process. Therefore, every text offers different meanings; the reader obtains new meanings at the end of each text. Based on these arguments, individuals who have developed their reading comprehension skills by reading quality texts are thought to be capable of taking advantage of creating a society using relevant information technologies. After having been determined the standards of textuality, one

of the studies questioning the reading comprehension qualifications is the study put forth by Dreherand Singer in which (1989) "friendly texts" are discussed. In this study, a new process of text evaluation is described. In Dreherand Singer's (1989) studies, regarding the concept of friendly text, measures of text which overlap standards of textuality, help teachers to design or select easily understandable texts for students identified as: text organization, ways to measure time, signaling, discourse consistency, cohesion, explication, conceptual density, names into words, meta-discourse, and instructional devices. In this study, seven-step "Friendly Text Assessment Rubric" compiling from the friendly texts was developed. The texts used in the study consist of the texts to be designed and selected for the classroom use. In this study, the main purpose of the study was to improve "Friendly-Text Assessment Rubric" to be used in the evaluation of texts used in the classroom environment.

For this purpose, the study was conducted in two stages. In the first stage, text analyzes were conducted to develop Friendly Text Assessment Rubric. In qualitative research, this process is referred to document analysis. Document analysis is "investigation of written materials about facts and event targeted for researching (Yıldırım ve Şimşek, 2005:187). In the second phase, the results obtained from the document analysis were digitized, reliability was provided by applying statistical process. This phase of the study is within the scope of quantitative research method. Quantitative research is based on the numerical expression of the findings obtained (Ekiz, 2009). Based on the literature, a rubric consisting of seven dimensions (text editing, use of time, coherence /consistency, signalling, conceptual density, description, and discourse) was designed. Regarding the content, construct and criterion validity of the rubric, expert opinion was obtained. 45expository texts were used in the development process. The rubric was scored by two different experts. Later, the inter-rater reliability was calculated by Weighted Kappa Coefficient. For ensuring inter-rater reliability of rubrics, inter-rater agreement on rubrics is taken into account (Moskal and Leydens, 2000, Simon& Giroux, 2001). One of the methods used in calculating inter-rater agreement on rubrics is Kappa coefficient (Stoddart, Abrams, Gasper, & Canaday, 2000).For the reliability of the rubric, Weighted Kappa Coefficient was analyzed. Accordingly, Weighted Kappa Coefficient of the Rubric was found .756 for text editing , .601 for use of time, .731 for coherence and consistency , .834 for signalling, .643 for conceptual density, .700 for description, .726 for discourse. Furthermore, the validity of the rubric was obtained in line with the inspection of the content, construct and criterion aspects. A further result obtained from the study is that the texts used received the lowest scores from the use of time dimension. This finding may result from the selected expository texts. Since this study contains the expository text excluding narrative-type texts, temporality factor had lower scores in the selected texts (Groes's &Golding, 1991). This rubric of which reliability and validity were provided can be used to measure the quality of the texts in the classroom. It is important that the rubric developed in the study can be used in different researches, analysis of the results, and its standardization. Kan (2007) states that it is needed to examine text quality for enhancing it and further development studies. This rubric is expected to be used in the evaluation of texts specifically in the textbooks. Also, the use of rubric is considered to be convenient in different types of texts.

